

Patrycja Baldys¹

Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni

ORCID ID: 0000-0001-8446-8521

e-mail: p.baldys@amw.gdynia.pl, pbaldys@wp.pl

Katarzyna Piątek

Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej

ORCID ID: 0000-0002-0605-1939

e-mail: kpiatek@ath.bielsko.pl

Rola mediów w definiowaniu współczesnych wzorców ojcostwa

ABSTRAKT

W artykule poruszona została tematyka wpływu i znaczenia mediów w kształtowaniu modelu ojca i opiekuna oraz dokonujących się w tym aspekcie przemian. W oparciu o analizę literatury przedmiotu oraz wybranych seriali telewizyjnych przeprowadzona została klasyfikacja wzorców ojcostwa i ich medialnych kreacji. Równocześnie odniesiono się do medialnej genezy kluczowych trendów i sposobów definiowania roli ojca i jego promocji w mediach.

SŁOWA KLUCZOWE: socjologia rodziny, rola społeczna, rodzina, wzorzec męskości, ojcostwo, media, telewizyjne portrety ojcostwa

Wraz z dokonującą się pod wpływem przeobrażeń społeczno-gospodarczych oraz kulturowych transformacją ról społecznych następuje zmiana pozycji kobiety i mężczyzny, zarówno w sferze publicznej, jak i prywatnej. W społeczeństwach zachodnich wzorce ról krystalizowały się stopniowo, na przestrzeni wielu lat, w przypadku Polski natomiast zostały przejęte i włączone do systemu kulturowego dość gwałtownie i pochopnie, niekoniecznie przystając, a w konsekwencji adaptując się do polskich realiów. Dlatego obecnie obserwujemy dużą niespójność postaw, także w obszarze życia małżeńsko-rodzinnego. Ma to swoje odbicie w dyskursie naukowym i publicznym, w tym zwłaszcza w mediach.

---

¹ Data złożenia tekstu do Redakcji „MiS”: 20.01.2019 r.; data zatwierdzenia tekstu do druku: 03.07.2019 r.

Socjologowie zajmujący się badaniem i opisem dzisiejszej rodziny, zachodzące w niej przemiany ujmują dwojako. Jedni wskazują na gwałtowną, ale konieczną transformację, zmianę charakteru relacji małżeńskich, podziału ról w rodzinie, struktury i funkcji pełnionych przez rodzinę. Rezultatem tego jest wielość form życia małżeńsko-rodzinnego współwystępujących, a czasem nawet konkurujących z rodziną tradycyjną – co skutkuje koniecznością redefinicji rodziny. Druga grupa badaczy mówi z kolei o kryzysie, czy nawet końcu rodziny. Potwierdzeniem tej tezy ma być redukcja funkcji pełnionych przez rodzinę, autonomizacja jej członków, a w konsekwencji zanik wspólnotowości, zmniejszenie liczebności i trwałości rodziny oraz spadek jej znaczenia w życiu jednostek².

Bez względu na ujęcie problemu jedno jest pewne, zmiany dokonujące się we współczesnych społeczeństwach nie ominęły rodziny, a to bezpośrednio przekłada się na ewolucję pozycji kobiety oraz mężczyzny w jej obrębie. Jak zauważa Zbyszek Melosik:

„W przeszłości pozycja społeczna mężczyzny była niemożliwa do podważenia. Już choćby przez fakt, iż podejmował on w życiu działania „poważne” i „decydujące”; wchodził w rolę polityka, przedsiębiorcy czy właściciela ziemskiego, względnie pracownika-wytwórcę, dostarczającego rodzinie środków do życia. Rola dawała mu niezaprzeczalną przewagę nad kobietą, która prowadziła dom [...], stroiła się (dla niego) i robiła zakupy [...]. Dziś sytuacja zmieniła się radykalnie”³.

Lucjan Kocik w oparciu o raport Anny Sosnowskiej⁴ stwierdza, że „kobiety i mężczyźni w Polsce weszli dość szybko w obyczajową nowoczesność, tyle że całkiem inaczej. One zmężniały, oni jakby spuścili z tonu”⁵. Istotne w kontekście podejmowanych rozważań staje się pytanie, jaki wpływ na kierunek i jakość tych zmian miały media? Na ile kreowane przez nie wzorce męskości i kobiecości, macierzyństwa i ojcostwa są odzwierciedleniem rzeczywistości społecznej, a na ile jej kreacją? W oparciu o analizę wybranych seriali telewizyjnych podjęta zostanie próba odpowiedzi na te pytania. Szczególnie uwaga zwrócona zostanie na sposoby definiowania roli ojca.

Mężczyzna w sferze życia małżeńsko-rodzinnego

Jedną z istotnych ról rodzinnych kobiety i mężczyzny jest rola rodzica. W ciągu ostatnich kilku dekad zarówno macierzyństwo, jak i ojcostwo stało się popularnym tematem wśród specjalistów z zakresu polityki społecznej, nauk

---

² Za: A. Kwak, *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa 2005, s. 38-49.

³ Z. Melosik, *Kryzys męskości w kulturze współczesnej*, Wydawnictwo Impuls, Warszawa 2006, s. 13.

⁴ A. Sosnowska, *Młode, ambitne, dlaczego samotne?* „Madame Figaro”, 1 (V) 2001.

⁵ L. Kocik, *Rodzina w obliczu wartości i wzorów życia ponowoczesnego świata*, Wydawnictwo AFM, Kraków 2006, s. 346.

społecznych, ale również na forach internetowych i w mediach.

Deborah Lupton i Lesley Barclay zauważają, że debaty na temat tego, co powinno oznaczać rodzicielstwo, jakie są z nim związane prawa i obowiązki oraz jak matki i ojcowie powinni definiować swoje role i jak zachowywać się w relacjach ze swoimi dziećmi i partnerami, pojawiają się w mediach niezwykle często. Poczynając od czasopism medycznych, kończąc na telewizyjnych *talk-shows*. Macierzyństwo i ojcostwo zarówno jako abstrakcyjne koncepcje społeczno-kulturowe, jak i przeżywane doświadczenia przepętione są konkurującymi ze sobą wzorami. Wpływ na to miały zachodzące w społeczeństwach zmiany, wśród których wymieniają między innymi drugą falę feminizmu, zwiększenie aktywności zawodowej kobiet, zwiększającą się grupę kobiet pracujących po urodzeniu dziecka. Rzutowało to zarówno na wielkość rodziny, jak i na relacje wewnątrz niej⁶. Joanna Petry-Mroczkowska uważa, że zmiana pozycji kobiety we współczesnych społeczeństwach, równouprawnienie i zdobycie samodzielności, wpłynęła na sytuację mężczyzn. Przede wszystkim mężczyzna

„przestał być jedynym, a często nawet głównym żywicielem rodziny. Przeobrażeniom ulega rola społeczna mężczyzny tak w pracy (jest ona bardziej „siedząca” i pasywna, wymaga mniej siły fizycznej), jak i w rodzinie, w której autorytaryzm został zastąpiony przez egalitaryzm. Utrata poczucia dotychczasowej misji stała się przyczyną niepewności, frustracji, niepokojów nagminnie trapiących mężczyzn”⁷.

Małgorzata Sikorska pisze z kolei, że historię ojcostwa w zachodnich społeczeństwach można opowiedzieć jako historię utraty wpływu, kompetencji i władzy przez ojca, który z „ojca-króla”, „ojca-Boga” stał się „ojcem nieobecny”⁸. Chociaż, jak zauważają Tomasz Sosnowski i Karol Konaszewski, tak naprawdę nie można żadnego z ojców przypisać w sposób jednoznaczny do określonego, jednego modelu ojcostwa, gdyż w wielu sytuacjach ten sam ojciec może być przedstawicielem różnych modeli ojcostwa⁹, kluczowe zmiany są jednak zauważalne i możliwe do opisanie i klasyfikacji.

W dyskusji na temat współczesnego mężczyzny uwzględnić należy trzy główne czynniki, które warunkują sposób ujmowania jego obecnej sytuacji, a są to: transformacja społeczno-demograficzna, która spowodowała między innymi przemianę modelu rodziny i podziału ról w jej obrębie; zmiana pozycji kobiety w rodzinie, i ogólnie w społeczeństwie, będąca między innymi konsekwencją działalności ruchów emancypacyjnych, oraz wreszcie kryzys męskości (definiowanej

---

⁶ D. Lupton L. Barclay, *Constructing Fatherhood. Discourses and Experiences*, SAGE Publications, London-Thousand Oaks-New Delhi 1997, s. 1.

⁷ Joanna Petry-Mroczkowska, *Amerykańska wojna kultur*, Biblioteka „WIEŹI”, Warszawa 1999, s. 63.

⁸ M. Sikorska, *From „Absent Father” to „Involved Father”: Changes in the Model of Fatherhood in Poland and Role of Mothers-„Gatekeepers”*, [w:] I. Crespi, E. Ruspini (red.), *Balancing Work and Family in a Changing Society. The Father’s Perspective*, Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York 2016, s. 165.

⁹ T. Sosnowski, K. Konaszewski, *Od tradycyjnego do nowego modelu ojcostwa – potrzeba pedagogicznej zmiany*, „Roczniki Nauk Społecznych”, Tom 10(46), numer 2/2018, s. 56.

w kategoriach dominacji, opresji i władzy).

Omawiając bardziej szczegółowo pierwszy ze wskazanych czynników, wśród zmian społeczno-demograficznych, które mają wpływ na funkcjonowanie mężczyzny w rodzinie, wymienić należy przede wszystkim: zmniejszenie się rozmiarów rodziny (zanik rodziny wielopokoleniowej, gdzie mężczyzna pełnił rolę *pater familias*); pojawienie się wielu alternatywnych form życia małżeńsko-rodzinnego¹⁰; inkluzywne ujmowanie rodziny; zmianę pozycji kobiety i dziecka w rodzinie; przemiany postaw i zachowań związanych ze sferą życia rodzinnego.

W odniesieniu do drugiego punktu, za Lindą Brannon wyróżnić można trzy kategorie mężczyzn, które wyodrębniły się w odpowiedzi na zmiany kobiecych ról:

- „mężczyzna tradycyjny” (postrzega kobiety jako rywalki, a przeobrażenia związane z ruchami emancypacyjnymi traktuje jako zagrażające jego pozycji);
- „mężczyzna w okresie przejściowym” (który, choć nie zawsze popiera emancypacyjne dążenia kobiet, zmienia swoje zachowania, aby dostosować się do przeobrażeń w kobiecych rolach, potrafi także nawiązywać interakcje ze swoją partnerką);
- „mężczyzna postępowy” (profeminista, dostrzega szkodliwość tradycyjnej roli mężczyzny i aktywnie działa na rzecz zmian)¹¹.

Wreszcie trzeci istotny aspekt dyskusji nad kondycją współczesnego mężczyzny to tzw. kryzys męskości (oczywiście męskości rozumianej w sposób tradycyjny) oraz brak spójnego wzorca. Obecnie dostrzegalne jest wyraźne ścieranie się ze sobą dwóch wizji męskości. Pierwszy model, określony przez R. W. Connella „męskością hegemoniczną”, odwołuje się do tradycyjnego ujmowania roli mężczyzny, wskazując na trzy kluczowe elementy: dominację mężczyzn nad kobietami i dziećmi, podział rynku pracy ze względu na płeć oraz heteroseksualną orientację¹².

Z kryzysem męskości wiąże się również zmiana postrzegania mężczyzny w roli ojca¹³. W dyskursie publicznym podkreśla się coraz częściej kryzys roli ojca, mówi się wręcz o „cywilizacji bez ojca”. W ostatnich dekadach mężczyźni nie wypełniają swoich obowiązków związanych z rolą: rzadziej zostają ojcami i częściej opuszczają rodziny. Impas można także wyraźnie dostrzec we wzajemnych relacjach ojców z dziećmi.

Genezy tego kryzysu upatrywać można w wielu czynnikach, m.in.: w szybkim rozwoju przemysłu i urbanizacji, który zmusił mężczyzn do bardzo intensywnej pracy i zredukował do minimum ich czas wolny; informatyzacji i rozwoju nowych technologii komunikacyjnych, które zmieniły charakter relacji i komunikacji

---

¹⁰ Zob. K. Slany, *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2002.

¹¹ Za: K. Arcimowicz, *Przemiany męskości w kulturze współczesnej*, [w:] M. Fuszara (red.), *Nowi mężczyźni? Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce*, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2008, s. 27.

¹² R. W. Connell, *Masculinities and globalization*, „Men and Masculinities” nr 1(1), 1998, s. 3-23.

¹³ Zob. Krajewska A., *Konteksty ojcostwa*, [w:] M. Fuszara (red.), *Nowi mężczyźni? Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce*, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2008, s. 67-114.

w rodzinie, osłabiając tym samym pozycję rodziców; zaniku rodziny wielopokoleniowej, w której ojciec cieszył się dużym szacunkiem i dysponował władzą, działalności radykalnych ruchów feministycznych, itp.¹⁴.

Bez wątpienia sytuacja współczesnego mężczyzny uległa transformacji. Zbyszko Melosik mówi o swoistej defensywie mężczyzn, o ich intelektualnej, emocjonalnej i fizycznej degradacji¹⁵. Na sytuację tę wpłynęły przede wszystkim takie czynniki, jak: utrata tradycyjnych ról przez mężczyzn – szczególnie tych, które wiązały się z utrzymaniem i ochroną rodziny, a nawet prokreacją; praca zawodowa kobiet i wysoki poziom ich wykształcenia, zmiana wzorca kobiecości; utrata znaczenia zawodów wymagających dużej siły fizycznej; nacisk na relacje i stosunki międzyludzkie, empatię, które do tej pory uznawane były za domenę kobiet; krytyka tego, co wiąże się z dominacją i siłą, a na tym zasadzał się patriarchy. To wszystko spowodowało, że mężczyzna znalazł się w całkiem nowej dla siebie sytuacji, zmieniła się też jego rola w rodzinie. Pytanie, czy z korzyścią dla samych mężczyzn?

Krzysztof Arcimowicz odpowiada na to pytanie twierdząco. Zauważa on bowiem, że

„pojawienie się nowych wzorów męskości stwarza szansę uwolnienia się spod presji tradycyjnego paradygmatu łączącego męskosc z dominacją i przemocą. Nie chodzi o wytworzenie presji kulturowej nakazującej mężczyznom realizowanie nowych wzorów, lecz o wskazywanie niedostatków dotychczasowego modelu socjalizacji płciowej i stworzenie możliwości równoprawnego funkcjonowania różnych wzorców męskości. Ponowoczesne odejście od tradycyjnych zasad życia rodzi niepewność i niepokój związany z utratą poprzedniego porządku. Jednak utrzymywanie się tradycyjnych modeli zachowań mężczyzn może być większym złem niż ich dekonstrukcja”¹⁶.

Ta dekonstrukcja uwidacznia się w nowym modelu męskości (nie w pełni jeszcze ukształtowanym), który zaczyna funkcjonować, a zasadza się na zgoła odmiennych prawidłowościach: równości, partnerstwie i współdziałaniu mężczyzn i kobiet; umożliwieniu eksponowania przez mężczyzn zarówno cech męskich, jak i kobiecych; akceptacji innych niż heteroseksualna tożsamości seksualnych¹⁷. Takie dychotomiczne ujęcie unaocznia obecne, nie tylko w społeczeństwie polskim, rozdwojenie wizji męskości. Z jednej strony wielu mężczyzn odżegnuje się od tradycji patriarchy, z drugiej zaś pojawia się tęsknota za nią, zwłaszcza u tych spośród nich, którzy nie potrafią sprostać stawianym im wymaganiom.

---

¹⁴ K. Piątek, *Nowy wymiar ojcostwa jako nowy wymiar męskości*, [w:] K. Piątek (red.), *Męskosc (nie)męska. Współczesny mężczyzna w zmieniającej się rzeczywistości społecznej*, Wydawnictwo ATH, Bielsko-Biała 2007, s. 94-99.

¹⁵ Z. Melosik, *Kryzys męskości w kulturze współczesnej*, Wydawnictwo Impuls, Warszawa 2006, s. 9.

¹⁶ K. Arcimowicz, *Przemiany męskości...*, op. cit., s. 54.

¹⁷ K. Arcimowicz, *Obraz ojca w polskich mediach*, [w:] „Niebieska Linia” 1/2004, s. 9.

Dla współczesnych mężczyzn (tak zresztą, jak i dla kobiet) życie rodzinne jest podstawową wartością. Aż 74% mężczyzn w badaniach CBOS z 2019 roku wskazuje szczęście rodzinne jako najważniejszą wartość w życiu codziennym¹⁸. Tym, co – według uzyskanych deklaracji – stanowi obecnie główną treść codziennego życia ankietowanych, jest rodzina (72% wskazań). Dopiero na drugim miejscu, z dużo niższym odsetkiem odpowiedzi, plasuje się praca zawodowa (53%)¹⁹.

Mężczyźni preferują model rodziny nuklearnej, składającej się z rodziców i dzieci (traktowanych jako szczególna wartość). Postawy zdecydowanie prorodzinne pozostają nieco w sprzeczności w stosunku do rzeczywistych tendencji związanych z decyzją o zawarciu małżeństwa i stworzeniu własnej rodziny. Odkładanie decyzji o założeniu rodziny na później to zjawisko obecnie powszechne, skutkujące znacznym przesunięciem się wieku zawierania małżeństw. Jeśli już jednak mężczyźni decydują się na formalny związek, to zwykle preferują model partnerski, tzn. taki, w którym kobieta i mężczyzna pracują zawodowo oraz dzielą się sprawiedliwie obowiązkami domowymi i opieką nad dziećmi. Deklaracje te jednak nieco odbiegają od rzeczywistego podziału obowiązków w rodzinach. Zgodnie z wynikami sondażu CBOS z 2018 roku czynnościami tzw. domowymi, typu: sprzątanie, gotowanie, pranie, prasowanie, codzienne zakupy, zajmowało się (bez pomocy kobiet) nie więcej niż 13% mężczyzn. Podobnie sytuacja przedstawiała się, jeśli chodzi o opiekę nad dziećmi, osobami chorymi i niepełnosprawnymi – tu również prym wiodły kobiety (choć w kategorii tej większy był odsetek mężczyzn wskazujących na wspólne z partnerką wypełnianie tych obowiązków)²⁰.

Obraz ojca w mediach

Jednostka w toku swojego życia pełni wiele ról społecznych, niejednokrotnie determinowanych płcią, w niniejszym artykule uwaga skupiona zostanie tylko na roli ojca i jej medialnych kreacjach, co oczywiście nie pozwoli w sposób wyczerpujący opisać złożoności sytuacji mężczyzny w ponowoczesności.

Przekazy medialne mają bardzo duży wpływ na tworzenie nowych wzorców ról. Jest to istotny aspekt poruszanego tu zagadnienia, gdyż media w pewnym stopniu odbijają rzeczywistość społeczną, z drugiej zaś strony same, tworząc wzorce postępowania, mody, kreują tę rzeczywistość, a ich siła oddziaływania jest nie do przecenienia. Dlatego też Michael Kimmel, autorytet w dziedzinie badań nad mężczyznami (*men's studies*) twierdzi, że: „Jeśli męskość jest konstruowana

---

¹⁸ R. Boguszewski, *Rodzina – jej znaczenie i rozumienie*, Warszawa 2019, Komunikat z badań CBOS Nr 22/2019, s. 2.

¹⁹ R. Boguszewski, *Codzienna aktywność Polaków. Autoportret i obraz środowiska społecznego w latach 1988–2018*, Warszawa 2018, Komunikat z badań CBOS Nr 164/2018, s. 2.

²⁰ Zob. Komunikat z badań CBOS: *Kobiety i mężczyźni w domu*, Warszawa 2018, [w:] https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_127_18.PDF(8.05.2019).

społecznie, jeden z podstawowych elementów tej konstrukcji stanowi przedstawianie męskości w mediach”²¹.

Chociaż, jak zauważa Bogusław Dziadzia, w oparciu o analizę reklam telewizyjnych:

„najważniejszym członkiem rodziny w ujęciu medialnym (elementem niemal je sankcjonującym) jest matka. Zazwyczaj zadbana, w średnim, nie do końca dającym się określić wieku. Troszczy się o swoje pociechy i męża, niejednokrotnie jest to jej jedyny cel w życiu, którego osiągnięcie daje jej pełną satysfakcję. Dziecko z reklamowej rodziny jest zazwyczaj pogodnym łasuchem, który nieustannie się czymś brudzi. Trzecim, wyróżniającym się fizycznie i moralnie członkiem takiej rodziny, jest uosabiający trwałe wartości i tradycje dziadek. Ostatnim członkiem rodziny, o którym chciałbym wspomnieć, jest ojciec. W omawianym kontekście figura najbardziej bezbarwna i bezosobowa. Jest to postać sprowadzająca się zwykle do działań pozaekranowych (w domyśle: praca w celu utrzymania rodziny), zadowolenia z wyprasowanej koszuli lub przyłączenia się do posiłku, podczas którego przyjmuje niejako rolę kolejnego dziecka”²².

Tak zarysowany obraz rodziny, a w jej ramach ojca, budzi szereg wątpliwości i wiąże się niewątpliwie z omawianymi wcześniej przemianami rodziny. Kryzys ojcostwa można rozpatrywać w dwóch kontekstach: z jednej strony kryzysu rodziny, z drugiej kryzysu męskości. Źródła obu tkwią w przeobrażeniach społeczno-kulturowych, które się obecnie dokonują i zapewne jeszcze przez długi czas nie będzie funkcjonował jeden model ojcostwa, choć coraz częściej podejmowane są próby stworzenia takiego uniwersalnego wzorca na miarę potrzeb XXI wieku²³. Istotną rolę w definiowaniu tego modelu odgrywają media.

Szczególnie wyraźnie uwidoczniła się to w serialach telewizyjnych, które stanowią główny punkt analizy. W latach osiemdziesiątych XX wieku, jak piszą Beth Olson i William Douglas, z jednej strony w telewizyjnych serialach pojawiła się większa liczba modeli rodziny, ale z drugiej te rodziny stawały się bardziej nuklearne i tradycyjne²⁴. W efekcie zmieniał się również wizerunek ojca w mediach. Przy czym w znacznej większości przypadków rola ojca była nadal definiowana w tradycyjny sposób. Ojciec był pokazywany jako głowa rodziny i jej główny utrzymujący (matki nawet jeśli pracowały, to ich zarobki stanowiły dodatkowe źródło dochodu rodziny). Ale w tym wizerunku ojca-króla pojawiały się pewne elementy pokazujące, że w społeczeństwach zmieniają się oczekiwania związane z jego rolą w rodzinie. Początek tego okresu wyznaczał amerykański dramat z 1979 roku, *Sprawa Kramerów*, wyreżyserowany przez Roberta Bentona. W filmie typowy nowojorski pracoholik, praktycznie nieuczestniczący w wychowywaniu swojego syna, staje przed wyzwaniem, jakim jest odejście jego żony, która postanawia „odnaleźć

---

²¹ M. Kimmel, *Foreword*, [w:] S. Craig (red.), *Men masculinity and the media*, London 1992, s. XI-XII.

²² B. Dziadzia, *Wpływ mediów. Konteksty społeczno-educacyjne*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2008, s. 117.

²³ Zob. K. Piątek, *Nowy wymiar ojcostwa jako nowy wymiar męskości*, [w:] *Męskość (nie)męska...*, op. cit., s. 86-107.

²⁴ B. Olson, W. Douglas, *The Family on Television: Evolution of Gender Roles in Situation Comedy*, [w:] „Sex Roles”, Vol. 36, 5/6 1997, s. 411.

siebie”. W trakcie filmu obserwujemy przemianę Teda w empatycznego, dbającego o dobro swojego syna ojca, który musi stoczyć batalię sądową ze swoją żoną, która postanawia odzyskać dziecko. Opowiadając o powodach swojego odejścia, główna bohaterka mówi:

„Przez całe życie czułam się jak... czyjaś żona lub czyjaś matka, czyjaś córka. Nawet przez cały czas gdy byliśmy razem, nigdy nie wiedziałam, kim jestem. I dlatego musiałam odejść. Myślę, że w Kalifornii odnalazłam siebie. Mam pracę. Mam terapeutę, naprawdę dobrego. I czuję się lepiej niż kiedykolwiek czułam się w życiu”²⁵.

Film jasno pokazywał, że tradycyjne role matek i ojców nie wystarczają w nowoczesnym społeczeństwie, że życie jest zdecydowanie bardziej skomplikowane. Dlatego też seriale zaczęły pokazywać ojców partnerów, włączających się w wychowanie swoich dzieci, dzielących się obowiązkami z żonami, często będących nawet jedynymi opiekunami swoich dzieci. Dobrymi przykładami seriali z tego okresu są takie produkcje jak *Growing Pains*, *The Wonder Years*, *The Cosby Show*, *Full House*, *Alf* czy *Roseanne*.

Serial *Growing Pains*²⁶ pojawił się na ekranach w 1985 roku. Opisywał życie rodziny Seaverów początkowo składającej się z rodziców, Jasona i Maggie, i ich trójki dzieci – Carol, Mike’a i Bena. Jak pisze Cerise L. Glenn, serial odegrał znaczącą rolę w rozpropagowaniu wzorca rodziny o podwójnym dochodzie w świecie *sitcomów*²⁷. Serial rozpoczyna się w momencie powrotu Maggie do pracy w lokalnej gazecie, Jason zostaje z dziećmi w domu, równoległe prowadząc swój gabinet psychiatryczny. Już w pierwszym odcinku musi się zmierzyć z aresztowaniem Mike’a. Glenn pisze, że w trakcie całego serialu Jason i Maggie często martwią się i walczą o to, które z nich ma zostać w domu z młodszymi dziećmi (Maggie wraca do domu dopiero po urodzeniu czwartego dziecka) i kto powinien się nimi zająć, gdy potrzebują wsparcia rodziców. Dobrym przykładem jest tutaj odcinek piąty pt. *Super dad*, w którym Maggie zauważa, że to Jason starając się wesprzeć ją w robieniu kariery, staje się doradcą dzieci, które przychodzą do niego ze swoimi problemami, a nie jak do tej pory bywało – do niej. Czuje z jednej strony wyrzuty sumienia, że nie ma dla nich czasu, z drugiej czuje się odsunięta na boczny tor. Rozgoryczenie pogłębia to, że Carol po porady w sprawach damsko-męskich przychodzi nie do niej, a właśnie do Jasona. Serial idealnie pokazywał napięcia wynikające z konieczności godzenia obowiązków zawodowych i domowych w sytuacji, gdy oboje rodzice pracują zawodowo.

Serial *The Wonder Years* emitowany był w latach 1988-1993 na kanałach telewizji ABC. Jimmie Reeves, przedstawiając kulisy powstania serialu, pisze, że został on wymyślony, by przyciągnąć grupę najbardziej cennych w tym czasie

---

²⁵ *Sprawa Kramerów*, 1979, reż. R. Benton.

²⁶ W Polsce serial wyświetlany był pod tytułem „Dzieciaki, kłopoty i my”.

²⁷ C. L. Glenn, *White Masculinity and the TV Sitcom Dad*, [in:] R. L. Jackson II, J. E. Moshin (ed.), *Communicating Marginalized Masculinities. Identity Politics in TV, Film, and New Media*, Routledge, New York 2012, p. 182.

telewizjów dla stacji i jej reklamodawców – pierwsze telewizyjne pokolenie, czyli *baby boomers*²⁸. *The Wonder Years* to opowieść dojrzałego, czterdziestoletniego Kevina Arnolda o czasach jego dzieciństwa w latach sześćdziesiątych XX wieku, w czasach prezydenta Kennedy’ego, festiwalu w Woodstocku i wojny w Wietnamie. Kevin był rówieśnikiem telewizjów reprezentujących pokolenie *baby boomers*, a tym samym serial stawał się dla nich nostalgiczną opowieścią o czasach, kiedy sami byli młodzi i beztroscy, a świat mimo wszystko wydawał się bezpieczny i przyjazny. W serialu przedstawione zostało życie typowej amerykańskiej rodziny, jaką jest mieszkająca na przedmieściach rodzina Kevina. Jego ojciec, Jack Arnold, jest weteranem wojny w Korei, który po powrocie z wojny pracuje na stanowisku kierowniczym w NORCOM-ie, firmie z branży zbrojeniowej. Matka Kevina, Norma, porzuciła studia i swoje ambicje zawodowe, aby zajmować się domem i rodziną. 12-letni Kevin ma dwojkę starszego rodzeństwa – siostrę Karen (związaną z ruchem hippisowskim) i niezbyt rozgarniętego brata Wayne’a. Serialowy Jack Arnold jest klasycznym przykładem tradycyjnego ojca-króla rodziny, podejmującego wszystkie istotne decyzje domowe, decydującego o tym, co jest dobre dla jego dzieci i żony. Bardzo dobrze widać to na przykładzie odcinka 3. w pierwszym sezonie pt. *My Father’s Office*. Odcinek zaczyna się od ujęcia krzątającej się w kuchni Normy i siedzących przy stole Kevina i Wayne’a. Słychać odgłos wjeżdżającego na podjazd samochodu Jacka Arnolda. W tym momencie słyszymy komentarz narratora: „Podczas gdy matka pozostaje z młodymi, mężczyzna zapuszcza się w nieprzyjazne środowisko w poszukiwaniu pożywienia. Wraca po nieudanej próbie – agresywny i nieprzewidywalny”²⁹. Widzimy fragmenty filmu dokumentalnego o gorylach. Po czym wracamy do kuchni, w której Norma upomina synów, by zachowywali się cicho, ponieważ ojciec miał zły dzień w pracy. Widzimy wyraźnie porytowanego Jacka wchodzącego do kuchni, pojawia się kolejny fragment filmu o gorylach. Narrator mówi: „Zirytowany mężczyzna daje wyraźne sygnały, które każą młodym zachować dystans”³⁰. Kevin z Wayne’em postanawiają jak najszybciej opuścić kuchnię. W kolejnej scenie widzimy Jacka siedzącego w pokoju i oglądającego telewizję. Komentarz narratora jest następujący: „Gdy mój ojciec miał zły dzień w pracy, po prostu siedział sam w ciemności i oglądał telewizję. Dowiedzieliśmy się wcześniej, że jest to sygnał ostrzegawczy i dostosowaliśmy do niego nasze zachowanie”³¹. Nieco później dowiadujemy się, że gdy dzień był wyjątkowo zły, wychodził na podwórko i oglądał przez teleskop niebo.

Jack Arnold jest odpowiedzialnym, lecz surowym ojcem, budzącym często strach rodziny, starającym się przekazać swój system wartości dzieciom. Widać różnicę

---

²⁸ J. L. Reeves, *Rewriting Culture: A Dialogic View of Television Authorship*, [in:] R. J. Thompson, G. Burns (ed.), *Making Television. Authorship and the Production Process*, Praeger Publishers, New York 1990, p. 153-154.

²⁹ *The Wonder Years*, sezon 1, odcinek 3: *My Father’s Office* (1988), reż. Steve Miner.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*.

w sposobie wychowania przez niego synów i córki. Dobrym przykładem jest tutaj odcinek pt. *Daddy's Little Girl*. Już na jego początku dowiadujemy się, że „Od momentu kiedy ojciec po raz pierwszy popatrzy na swoją córkę, pozostanie ona już na zawsze małą córeczką tatusia. A on na zawsze pozostanie jej bohaterem”³².

Ciekawym przypadkiem jest zrealizowany dla telewizji FOX serial komediowy pt. *Married... with Children*, który po raz pierwszy pojawił się na ekranach 5 kwietnia 1987 roku³³. Bohaterami serialu są członkowie rodziny Bundych mieszkający w Chicago. Jak pisze Wojciech Szabaciuk, Bundy to

„reprezentanci niższej klasy społecznej, żyjący poniżej minimum egzystencjalnego, niemający szacunku do prawa i łamiący normy obyczajowe i społeczne. Rodzina jest wewnętrznie zantagonizowana, jednak jednoczy się w chwilach zewnętrznego zagrożenia”³⁴.

Rodzina składa się z czterech osób i psa. Głową rodziny i jedynym jej żywicielem jest Al Bundy. Czterdziestoletni, sfrustrowany sprzedawca butów nieznoszący swojej pracy i „grubych bab”. Jedynym źródłem jego dumy jest jego szkolna kariera sportowa, do której często wraca w rozmowach, opowiadając o tym, że zdobył cztery przyłożenia w jednym meczu, co zagwarantowało jego drużynie Puchar Miasta Chicago. Jego karierę, jak twierdzi, zniszczyła żona Peggy. Gdyby nie to, że zaszła w ciążę i się z nią ożenił, zostałby gwiazdą sportu i bogatym człowiekiem. W piątym odcinku trzeciej serii mówi: „Wszyscy musimy żyć ze swoimi porażkami... ja muszę ze swoją sypiać!”³⁵. Z kolei w odcinku pierwszym sezonu trzeciego stwierdza:

„Więc uważasz, że jestem ofiarą? Tylko dlatego, że mam śmierdzącą pracę, której nienawidzę, rodzinę, która mnie nie szanuje, miasto, które przeklina dzień, w którym się urodziłem? Cóż, dla ciebie może to oznaczać, że jestem ofiarą, ale coś ci powiem. Kiedy budzę się każdego ranka, to wiem, że nic się nie polepszy, póki się znów nie położę. Więc wstaję, wypijam rozwodnionego tanga i zjadam zamrożone pop-tart, siadam do mojego samochodu, który nie ma tapicerki ani paliwa, ale ma 6 rat do spłacenia, i walczę z korkami tylko po to, by mieć zaszczyt nakładania tanich butów na rozszczepione kopyta ludzi takich jak ty. Nigdy nie zagram w futbol tak, jak myślałem, że zagram, nigdy nie dotknę pięknej kobiety i nigdy więcej nie zaznam radości jechania samochodem bez torby na głowie. Ale nie jestem ofiarą. Ponieważ mimo tego wszystkiego ja i każdy inny facet, który nigdy nie będzie tym, kim chciał być, wciąż gdzieś tam jesteśmy, będąc tymi, kim nie chcemy być, 40 godzin tygodniowo, przez całe życie. I fakt, że nie włożyłem sobie pistoletu do ust, ty, kobiecy puddingu, czyni ze mnie zwycięzcę!”³⁶.

Al stanowi przeciwieństwo dotychczas pokazywanych w serialach wszystkowiedzących ojców. Jest ojcem, który nie ma ochoty angażować się w życie rodzinne, praktycznie w nim nie uczestniczy, daje im pieniądze i marzy

---

³² *The Wonder Years*, sezon 3, odcinek: *Daddy's Little Girl* (1990), reż. Jim McBride.

³³ W Polsce serial jest znany pod tytułem *Świat według Bundych*, premierę miał w 1996 roku.

³⁴ W. Szabaciuk, *Zawartość polityczna i ideologiczna w serialu komediowym na przykładzie Świata według Bundych*, [w:] „Media-Kultura-Komunikacja Społeczna” nr 13 z 2017, s. 57.

³⁵ *Married... with Children*, sezon 3, odcinek 5: *A Dump of My Own* (1989), reż. Gerry Cohen.

³⁶ *Married ... with Children*, sezon 3, odcinek 1: *He Thought He Could* (1988), reż. Gerry Cohen.

o tym, by pozostawiono go w spokoju. W pierwszym sezonie serialu mówi: „Nigdy nie chciałem się ożenić – ożeniłem się. Nie chciałem mieć dzieci – mam dwójkę. Jak to się stało?!”³⁷. Dzieci, podobnie jak żonę, traktuje jak pasożyty czekające tylko na zarabiane przez niego pieniądze. Rozmawiając z Peggy o córce mówi: „Jeśli zacznie płakać, daj jej pieniądze. Na ciebie to działa”³⁸. Jeśli nie pracuje, to spędza czas przed telewizorem, pijąc piwo. Ulubionym serialem Ala jest *Psycho Dad*, który otwiera następująca piosenka: „Who’s that rading into the sun? Who’s the man with the it chygun? Who’s the man who kills for fun? Psycho Dad, Psycho Dad. He sleeps with a gun but he loves his son. Killed his wife’s because she weighed a ton. He’s Psycho Dad!”³⁹. Można przypuszczać, że chwilami Al chętnie sam dosiadłby konia i zaczął wymierzać sprawiedliwość ze strzelbą w rękę.

Opisując rolę ojca w mediach w latach 80. XX wieku warto wspomnieć o tym, że po raz pierwszy w tym okresie pojawiają się w filmach przykłady „nieobecnej matki” i ojca wychowującego dzieci. Serialowym przykładem tego nurtu może być Danny Tanner z serialu „Pełna chata”, który pojawił się na ekranach w 1987 roku. Serial opowiadał historię młodego wdowca wychowującego trzy córki – dziesięcioletnią DJ, pięcioletnią Stephanie i dziewięciomiesięczną Michelle. Nie radząc sobie z wychowywaniem córek i pracą w telewizji, Danny prosi o pomoc swojego najlepszego przyjaciela Joeya Gladstona i planującego zostać tylko kilka tygodni szwagra Jessego Katsopolisa. Serial nagrywany był do 1995 roku i cieszył się bardzo dużą popularnością wśród widzów na całym świecie. Pokazywał typowe problemy związane z wychowywaniem dorastających dzieci.

Lata dziewięćdziesiąte XX wieku przynoszą seriale pokazujące zmieniające się społeczeństwo i modele rodziny. Jednym z charakterystycznych bohaterów tamtejszego okresu stają się single. Jak zauważa Betsy Israel: „we współczesnych społeczeństwach dorastamy z obrazami życia singli przekazywanymi nam przez otaczające nas media”⁴⁰. To okres dominacji seriali takich jak *Ally Mc Beal* czy *Seks w wielkim mieście*. Ojcowie, jeśli się w nich pojawiali, to odgrywali drugoplanowe, chociaż istotne, jak się później okazywało, role. Tak jest chociażby w przypadku *Ally Mc Beal*. Ojciec głównej bohaterki serialu miał nie tylko wpływ na jej karierę zawodową (przez niego została prawniczką), ale również wpłynął na jej wyobrażenia dotyczące związków z mężczyznami. W odcinku 5. trzeciego sezonu pt. *Troubled Water* matka Ally mówi: „Wiesz, był dla Ciebie cudownym ojcem.

---

³⁷ *Married... with Children*, sezon 1, odcinek 13: *Johnny B. Gone* (1988), reż. Linda Day.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Psycho Dad Theme*, [w:] [https://marriedwithchildren.fandom.com/wiki/Psycho_Dad_Theme\(1.04.2019\)](https://marriedwithchildren.fandom.com/wiki/Psycho_Dad_Theme(1.04.2019)).

⁴⁰ P. Bałdys, *Wybór czy konieczność? Wizerunek polskiego singla na przełomie XX/XXI wieku. Szkic socjologiczny*, [w:] K. Piątek, A. Barabasz, *Pułapki (po)nowoczesności. Rodzina, płęć i role społeczne w oglądzie socjologicznym*, Wydawnictwo Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała 2009, s. 106.

Ale uważam, że wykazał prawdziwy heroizm, pozwalając wierzyć Ci w marzenia, budząc nadzieję na ich spełnienie, choć sam się nigdy tego nie doczekał”⁴¹. Nie jest mężczyzną bez skazy. Po tym, jak na świecie pojawiła się Ally, zaniedbał swoją żonę, całą swoją miłość i uwagę przelał na córkę. Gdy odeszła, miał romans, w trzecim sezonie poznaje w barze Georgię. Uważa, że jego zdrada jest mniej istotna niż romans żony, ponieważ zdradził żonę, gdy Ally była już dorosła.

Lata 90. XX wieku to również modele ojcostwa, których nie chcielibyśmy powielać. Pierwszy z nich to ojciec Laury Palmer z kultowego serialu *Twin Peaks*. Rozalia Knapik pisze:

„Fakt, że zbrodniarz był jedynie sterowany przez demona uświadamia, że jego historia mogła się przydarzyć każdemu innemu, a więc także każdemu z nas. Przypisanie winy nadnaturalnym mocom oznacza, że kazirodztwo i morderstwo nie rodzą się w człowieku, ale przychodzą do niego z zewnątrz. To zrzucaloby odpowiedzialność za całe zło na barki niewidzialnych energii, wobec których ludzie pozostają zupełnie bezbroni. Wynika z tego rodzaj wygody, który prześwieca przez słowa Coopera, skierowane do szeryfa: <<Wolałbyś uwierzyć, że BOB działał przez Lelandę, czy że człowiek mógł zgwałcić i zamordować swoją własną córkę?>>⁴².

Początek XXI wieku przynosi bardzo zróżnicowane portrety serialowych ojców reprezentowane w serialach: *Babby Daddy*, *Two and Half Men*, *Young Sheldon*. Serial *Babby Daddy*⁴³ opowiada historię młodego dwudziestoletniego chłopaka, który niespodziewanie musi sprostać roli ojca, po tym, jak dziewczyna, z którą przespał się jeden raz, porzuca na progu jego mieszkania niemowlę. Ben postanawia wychować dziecko z pomocą swojej rodziny, brata i mamy, oraz dwójki przyjaciół.

Two and Half Men z kolei przynosi nam wizerunek rozwiedzionego ojca, który stara się uczestniczyć w wychowaniu swojego 10-letniego syna Jake’a. Alan Harper jest typem nieudacznika, który żyje z silnym kompleksem swojego bogatego, przystojnego, wiodącego beztrudnie życie brata Charliego. Poznajemy go, gdy w wyniku rozwodu z żoną traci dom i jest zmuszony zamieszkać z Charliem. Stara się wychowywać swojego leniwego i, jak mogłoby się wydawać, niezbyt bystrego syna na odpowiedzialnego człowieka. Dużą wagę przykładą do nauki, którą chłopiec nie jest w ogóle zainteresowany. Zabiegi Alana przynoszą mizerne efekty, wydaje się, że stara się wychować zupełnie przez przypadek Jake’a na kogoś podobnego do siebie. Charlie jest tym, który wnosi luz, zabawę, momentami sporo zdrowego rozsądku.

Ciekawym przykładem jest serial *Modern Family*, w którym mamy trzy różniące się modele rodzin: rodzinę zróżnicowaną pod względem kulturowym

---

⁴¹ *Ally McBeal*, sezon 3, odcinek 5: *Troubled Water* (1999), reż. J. Kerns.

⁴² R. Knapik, *Miasteczko Twin Peaks jako kryminał metafizyczny*, [w:] D. Bruszevska-Przytuła, A. Krawczyk-Łaskarzewska, P. Przytuła (red.), *Seriale w kontekście kulturowym. Format, intertekst, adaptacja*, Instytut Polonistyki i Logopedii, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2017, s. 161.

⁴³ W Polsce serial znany jest pod tytułem *Dzidzitata*. Można było go zobaczyć na kanale Comedy Central Family.

i wiekowym, rodzinę tradycyjną i rodzinę dwóch gejów wychowujących adoptowane wietnamskie dziecko. Ostatni przypadek nie jest odosobniony, wystarczy choćby przypomnieć popularny wśród młodzieży serial *Glee*. Jedną z głównych bohaterek, Rachel Barry, wychowywana jest przez dwóch kochających i wspierających jej marzenia ojców.

W odniesieniu do polskich seriali interesujące typologie modelu męża i ojca zaproponowali Beata Łaciak oraz Krzysztof Arcimowicz. Beata Łaciak, w oparciu o analizę polskich telenowel fabularnych o tematyce współczesnej oraz prasy ilustrowanej, stworzyła dwa główne modele doskonale obrazujące rozdwojenie wizji męskości w społeczeństwie polskim. Pierwszy model to „mąż tradycjonalista” – przede wszystkim poczuwający się do obowiązku utrzymania rodziny, zwalniając się tym samym z większości czynności związanych z prowadzeniem domu i opieką nad dziećmi. Mąż tradycjonalista najchętniej widzi żonę jako kobietę zajmującą się domem i dziećmi, często nie akceptuje jej ambicji zawodowych, ogranicza jej możliwości samorealizacji i rozwoju w sferach innych niż domowa⁴⁴. Przykłady tradycyjnych mężów można znaleźć w wielu polskich serialach, chociażby w najdłużej pojawiającym się na polskich ekranach *Klanie*. Tradycjonalistą jest Jerzy Chojnicki.

Drugi model to „mąż partner” – mężczyzna pracuje i dzieli się obowiązkami domowymi z żoną, która zwykle także jest aktywna zawodowo. Wspiera jej ambicje, współdziała z nią w wychowywaniu dzieci. Jak zauważa badaczka, jest to jednak model znacznie rzadziej pokazywany w mediach czy opisywany w prasie⁴⁵. Przykładem może tutaj być chociażby serial *Rodzinka.pl*. Serialowy ojciec – Ludwik Boski – dzieli swoje obowiązki domowe z żoną, wspiera jej karierę i współuczestniczy aktywnie w wychowaniu synów.

Inne modele wymienione przez Beatę Łaciak to „mąż niewierny” – mężczyzna ulegający zauroczeniom, słaby, poszukujący ciągle nowych wrażeń, podejmujący romanse, prowadzący podwójne życie, niezdecydowany⁴⁶. Przykładów takich mężów jest zdecydowanie najwięcej w polskich serialach. Takim mężem jest wspomniany Jerzy Chojnicki z *Klanu*, jego zięć Jacek Borecki, czy też Darek Kurzawski.

Dwa pozostałe typy omawiane przez Łaciak to: „mąż macho” i „mąż sadysta”. Pierwszy z nich to mężczyzna, który traktuje swoją partnerkę instrumentalnie, kontroluje jej życie, dominuje nad nią, rekompensując sobie tym samym swoje słabości i kompleksy. Z kolei „mąż sadysta” to mężczyzna znęcający się fizycznie i psychicznie nad swoją partnerką i dziećmi. Często niepotrafiący zapanować nad

---

⁴⁴ B. Łaciak, *Medialny obraz mężczyzny w relacjach małżeńskich i rodzinnych*, [w:] *Nowi mężczyźni? Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce*, M. Fuszara (red.), Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2008, s. 152-158.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 161-164.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 161-164.

agresją, nadużywający alkoholu⁴⁷. Dwa ostatnie typy, związane z agresją i przemocą wobec kobiet, stanowią ciemną stronę tradycyjnego paradygmatu męskości, opartego na dominacji i sile. Nierzadko niestety są one realizowane w praktyce.

W przekazach medialnych prezentowane są dwa podstawowe modele ojcostwa. Pierwszy opiera się na tradycyjnym paradygmacie męskości i zasadza się na trzech kluczowych elementach, które określają ojca jako:

- „żywiciela rodziny” (koncentracja na zabezpieczeniu bytu rodziny, przy minimalnym udziale w życiu rodzinnym);
- „głowę rodziny” (podkreślenie wartości władzy i dominacji nad pozostałymi członkami rodziny, a także asymetrii statusu kobiety i mężczyzny);
- „srogiego wychowawcę” (ojciec z racji tego, że jest mężczyzną, ma naturalny autorytet)⁴⁸.

Drugi model odwołuje się do nowego paradygmatu męskości, w którym ojciec określany jest jako:

- „opiekun dziecka” (zaangażowany w opiekę i wychowanie dziecka na równi z matką);
- „partner dziecka” (rygoryzm w wychowaniu zastąpiony zostaje partnerstwem. Postawa ojca polega na pomaganiu dziecku, wyjaśnianiu, dlaczego powinno lub też nie powinno postępować w określony sposób);
- „ojciec <<rodzący>>” (mężczyzna stara się emocjonalnie być jak najbliżej swojej ciężarnej partnerki i wraz z nią przeżywać kolejne fazy ciąży oraz wreszcie uczestniczyć w porodzie)⁴⁹.

I właśnie ten ostatni wzorzec, choć zdecydowanie trudniejszy w realizacji, zdaje się być odpowiedzią na potrzeby współczesnej rodziny i oczekiwania wielu kobiet. Zdaniem E. Badinter pokolenie nowych ojców pojawi się wtedy, gdy

„mężczyzna zakwestionuje odziedziczoną po przodkach represyjną ideę męskości, dostrzeże całą niewygodę patriarchy, zrozumie krzywdę odsunięcia od własnych dzieci wskutek odrywającego go od domu typu pracy, zaakceptuje swoją kobiecość i wreszcie rozpocznie poszukiwanie innej męskości i innego ojcostwa”⁵⁰.

Obecnie obserwujemy pierwsze oznaki tych przemian, które, choć następują powoli, coraz wyraźniej przenikają do społecznej świadomości, tworząc fundament ponowoczesnego wzorca męskości. Nieśmiało mówi się już o nowym ojcostwie, gdyż mężczyźni coraz częściej i chętniej: uczestniczą w ciąży i porodzie swoich partnerek, zajmują się opieką nad dzieckiem od niemowlęctwa, partycypują w obowiązkach związanych z prowadzeniem domu na równi ze swoimi partnerkami, korzystają z urlopu tzw. tacierzyńskiego, uaktywniają się

---

⁴⁷ *Ibidem*, s. 161-164.

⁴⁸ K. Arcimowicz, *Wizerunek ojca w polskich mediach...*, op. cit., s. 124-132.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 133-141.

⁵⁰ E. Badinter, *XY tożsamość mężczyzny*, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 1993.

w różnego rodzaju ruchach na rzecz ojców, otwarcie mówią o swoich uczuciach i są świadomymi rodzicami i partnerami.

Pamiętać należy oczywiście o tym, iż proces tworzenia nowego wzorca ojcostwa i związanej z nim nowej męskości jest długotrwały. Dzisiejsza generacja mężczyzn, wychowana w dużej mierze zgodnie z dawnym, tradycyjnym modelem, jedynie zapoczątkowała transformację. „Ewolucja wzorów dokonuje się na naszych oczach, ale jej tempo będzie zależęć od tego, jakie wartości będą ważne w naszej kulturze”⁵¹. Praktyki socjalizacyjne pokazują bowiem, że wciąż w wielu rodzinach dokonuje się reprodukcja takich wzorców, które podtrzymują podziały płci, utrudniając i blokując pozytywne przemiany⁵².

W oparciu o przywołane analizy i badania można stworzyć następującą typologię obrazów medialnych ojca:

Tab. 1. Typologia portretów medialnych ojców

Wzorzec ojcostwa	Charakterystyczne cechy	Medialne zobrazowania
Ojciec – głowa rodziny	Odpowiedzialny, tradycjonalista, utrzymuje rodzinę, w większym stopniu zaangażowany w pracę niż obowiązki domowe, podejmuje kluczowe dla rodziny decyzje, sprawuje władzę niepodzielnie.	Jack Arnold (The Wonder Year), Willie Tanner (Alf), Jerzy Chojnicki (Klan), Stefan Karwowski (Czterdziestolatek), Andrzej Leśniewski (Rodzina Leśniewskich)
Ojciec współpracujący	Dzieli obowiązki i władzę z żoną/partnerką, wspólnie z partnerką podejmuje decyzje, zaangażowany w obowiązki domowe i wychowanie dzieci.	Jason Seaver (Growing Pains), Cliff Huxtable (The Cosby Show), Ludwik Boski (Rodzinka.pl)
Ojciec – „wieczne dziecko”	Kolejne „dziecko” w rodzinie, kumpel dzieci, często nieodpowiedzialny, beztroski, niedojrzały.	Darek Janowski (39 i pół), Hal Wilkerson (Malcolm in the Middle), Ferdek Kiepski (Świat według Kiepskich), Al. Bundy (Married... with Children)
Ojciec tyran	Władca w rodzinie, narzucający swoją wolę, wzbudzający szacunek, często również strach.	Jack Arnold (The Wonder Year), Tywin Lannister (Gra o tron)
Ojciec dysfunkcyjny	Osoba borykająca się z uzależnieniami, najczęściej alkoholizmem. Ojciec nieobecny, traktujący dzieci instrumentalnie. Dopuszczający się przemocy. Przynosi wstyd rodzinie, wpływa negatywnie na funkcjonowanie dzieci w środowisku i ich psychikę.	Maciej Solejuk (Ranczo), Jakubczyk – ojciec Uli (M jak Miłość); Damian (Barwy szczęścia)
Samotny ojciec	Zmuszony przez okoliczności pełni funkcję ojca i matki jednocześnie, łączy pracę z obowiązkami rodzinnymi, stara się sprostać obowiązkom, z którymi wcześniej nie miał nic wspólnego, czasami jest to rozwiedziony weekendowy ojciec, który stara się uczestniczyć w wychowaniu swoich dzieci.	Danny Tanner (Full House), Ben Wheeler (Dzidzi tata), Charlie Salinger (Party of Five), Alan Parker (Two and Half Men), Michał Chojnicki (Klan)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Arcimowicz K., *Obraz mężczyzny w polskich mediach*,

⁵¹ K. Arcimowicz, *Przemiany męskości w kulturze...*, op. cit., s. 53.

⁵² Więcej na ten temat [w:] K. Piątek i A. Barabas, *Kobiet polskich dzisiejsze rozterki... Czyli o kobiecej roli w utrwalaniu tradycyjnych relacji w rodzinie*, Wyd. ATH, Bielsko-Biała 2007.

Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003; Łaciak B., *Medialny obraz mężczyzny w relacjach małżeńskich i rodzinnych*, [w:] M. Fuszara (red.), *Nowi mężczyźni? Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce*, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2008.

Refleksja końcowa

Kwestie ojcostwa i męskości wzajemnie się warunkują. Z jednej strony nowy wzór męskości, kładący nacisk na rozwój uczuciowości i wrażliwości u młodych mężczyzn, niesie ze sobą szanse rozwoju dojrzałych ról męskich: męża i ojca, wolnych od tradycyjnych stereotypów. Z drugiej natomiast strony staje się fundamentem budowania współczesnego, adekwatnego do potrzeb i dzisiejszych realiów modelu męskości.

„Rewolucja” w obszarze życia małżeńsko-rodzinnego będzie zapewne trwała jeszcze wiele lat, zanim ostatecznie stworzą się nowe wzorce ról, dające mężczyznom możliwość realizowania się nie tylko w sferze publicznej, ale i rodzinnej. Inicjowane przez Unię Europejską działania także nakierowane są na transformację w tym kierunku i chociaż w społeczeństwie polskim wciąż silny jest opór wobec zmian, pewne procesy zostały już zapoczątkowane. Oczywiście staje się dla wszystkich, że [...] „ewolucji nie da się zatrzymać, można ją, co najwyżej, spowolnić”⁵³, a to nie byłoby raczej z korzyścią ani dla mężczyzn, ani dla kobiet. Ta ewolucja wspierana jest przez media. Serialowi ojcowie stają się wzorami do naśladowania.

Bibliografia

Arcimowicz K., *Przemiany męskości w kulturze współczesnej*, [w:] *Nowi mężczyźni? Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce*, M. Fuszara (red.), Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2008.

Arcimowicz K., *Wizerunek ojca w polskich mediach na przełomie XX i XXI wieku*, [w:] *Nowi mężczyźni? Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce*, M. Fuszara (red.), Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2008.

Arcimowicz K., *Obraz ojca w polskich mediach*, [w:] „Niebieska Linia” nr 1 z 2004 r.

Arcimowicz K., *Obraz mężczyzny w polskich mediach*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.

Badinter E., *XY tożsamość mężczyzny*, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 1993.

Bałdys P., *Wybór czy konieczność? Wizerunek polskiego singla na przełomie XX/XXI wieku. Szkic socjologiczny*, [w:] K. Piątek, A. Barabasz, *Pałapki (po)nowoczesności. Rodzina, płęć i role społeczne w oglądzie socjologicznym*, Wydawnictwo ATH, Bielsko-Biała 2009.

Boguszewski R., *Rodzina – jej znaczenie i rozumienie*, Warszawa 2019, Komunikat z badań CBOS Nr 22/2019.

Connell R. W., *Masculinities and globalization*, „Men and Masculinities” nr 1(1), 1998.

Dziedzic B., *Wpływ mediów. Konteksty społeczno-edukacyjne*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków

---

⁵³ *Ibidem*, s. 53.

2008.

Glenn C. L., *White Masculinity and the TV Sitcom Dad*, [w:] R. L. Jackson II, J. E. Moshin (red.), *Communicating Marginalized Masculinities. Identity Politics in TV, Film, and New Media*, Routledge, Nowy Jork 2012.

Kimmel M., *Foreword*, [w:] S. Craig (red.), *Men masculinity and the media*, London 1992.

Knapik R., *Miasteczko Twin Peaks jako kryminał metafizyczny*, [w:] D. Bruszczyńska-Przytuła, A. Krawczyk-Łaskarzewska, P. Przytuła (red.), *Seriale w kontekście kulturowym. Format, intertekst, adaptacja*, Instytut Polonistyki i Logopedii, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 2017.

Kocik L., *Rodzina w obliczu wartości i wzorów życia ponowoczesnego świata*, Wydawnictwo AFM, Kraków 2006.

Krajewska A., *Konteksty ojcostwa*, [w:] M. Fuszara (red.), *Nowi mężczyźni? Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce*, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2008.

Kwak A., *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i kohabitacja*, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa 2005.
Lupton D., L. Barclay, *Constructing Fatherhood. Discourses and Experiences*, SAGE Publications, London-Thousand Oaks-New Delhi 1997.

Łaciak B., *Medialny obraz mężczyzny w relacjach małżeńskich i rodzinnych*, [w:] M. Fuszara (red.), *Nowi mężczyźni? Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce*, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2008.

Melosik Z., *Kryzys męskości w kulturze współczesnej*, Wydawnictwo Impuls, Warszawa 2006.

Olson B., W. Douglas, *The Family on Television: Evolution of Gender Roles in Situation Comedy*, [w:] „Sex Roles”, Vol. 36, 5/6 1997.

Petry-Mroczkowska J., *Amerykańska wojna kultur*, Biblioteka „WIĘZI”, Warszawa 1999.

Piątek K. (red.), *Męskość (nie)męska. Współczesny mężczyzna w zmieniającej się rzeczywistości społecznej*, Wydawnictwo Naukowe ATH, Bielsko-Biała 2007.

Piątek K., *Nowy wymiar ojcostwa jako nowy wymiar męskości*, [w:] K. Piątek (red.), *Męskość (nie)męska. Współczesny mężczyzna w zmieniającej się rzeczywistości społecznej*, Wydawnictwo ATH, Bielsko-Biała 2007.

Piątek K. i A. Barabasz, *Kobiet polskich dzisiejsze rozterki... Czyli o kobiecej roli w utrwalaniu tradycyjnych relacji w rodzinie*, Wydawnictwo ATH, Bielsko-Biała 2007.

Reeves J. L., *Rewriting Culture: A Dialogic View of Television Authorship*, [w:] R. J. Thompson, G. Burns (red.), *Making Television. Authorship and the Production Process*, Praeger Publishers, Nowy Jork 1990.

Sikorska M., *From „Absent Father” to „Involved Father”: Changes in the Model of Fatherhood in Poland and Role of Mothers-„Gatekeepers”*, [w:] I. Crespi, E. Ruspini (red.), *Balancing Work and Family in a Changing Society. The Father’s Perspective*, Palgrave Macmillan, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York 2016

Slany K., *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2002.

Sosnowska A., *Młode, ambitne, dlaczego samotne?* „Madame Figaro”, 1 (V) 2001.

Sosnkowski T., K. Konaszewski, *Od tradycyjnego do nowego modelu ojcostwa – potrzeba pedagogicznej zmiany*, „Roczniki Nauk Społecznych”, Tom 10 (46), numer 2/2018.

Szabaciuk W., *Zawartość polityczna i ideologiczna w serialu komediowym na przykładzie Świata według Bundych*, [w:] „Media-Kultura-Komunikacja Społeczna” nr 13/2017.

Źródła internetowe

Komunikat z badań CBOS: *Kobiety i mężczyźni w domu*, Warszawa 2018, [w:] https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_127_18.PDF(8.05.2019).

Psycho Dad Theme [w:] https://marriedwithchildren.fandom.com/wiki/Psycho_Dad_Theme (1.04.2019).

Rozwój demograficzny Polski, eGospodarka.pl [w:] <http://www.egospodarka.pl/19927,Rozwoj-demograficzny-Polski-do-2006,5,39,1.html> (3.06.2019).

The Role of the Media in Defining Contemporary Patterns of Fatherhood

Summary

The article focuses on the influence of the media on the shaping of the model of father and guardian and the changes that this model undergoes. On the basis of relevant research and selected TV series, a classification of the fatherhood patterns and their media creations is proposed. Also, the media genesis of selected trends and ways of defining the role of the father and its advertising in the media is considered.

Keywords: sociology of family, social role, family, masculinity pattern, fatherhood, media, television portrayals of fatherhood

Abstract translated by Alicja Bemben